

IBN BATTUTANING "SAYOHATNOMA" ASARI MUHIM MANBA SIFATIDA.

Yuldosheva Feruza Yashin qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti o'qituvchisi.

yuldoshevaftarix@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.14871738>

Annotatsiya. "Ibn Battutaning Sayohatnoma asari muhim manba sifatida" nomli maqolada mashhur arab sayyohi Ibn Battutaning asari tarixiy va madaniy jihatdan ahamiyati tahlil qilinadi.

Muallif Ibn Battutaning XIV asrda amalga oshirgan sayohatlari natijasida yaratilgan Sayohatnoma asari Sharq va G'arb o'rtasidagi savdo, madaniyat, siyosat va kundalik hayot haqida qimmatli ma'lumotlar berishini asoslaydi. Shuningdek, maqolada ushbu asarning boshqa tarixiy manbalar bilan solishtirilishi va ilmiy tadqiqotlardagi o'rni ko'rib chiqiladi. Maqola Sayohatnoma ning ishonchliligi va uning tarixiy faktlarni o'rganishdagi o'rnini yoritib beradi.

Kalitso'zlar: Sayohatnoma, sayyoh, ipak yo'li, islom, sayohat.

IBN BATTUTA'S "TRAVELOGUE" AS AN IMPORTANT SOURCE.

Abstract. The article "Ibn Battuta's Travelogue as an Important Source" analyzes the historical and cultural significance of the work of the famous Arab traveler Ibn Battuta. The author argues that the Travelogue, created as a result of Ibn Battuta's travels in the 14th century, provides valuable information about trade, culture, politics, and everyday life between the East and the West. The article also examines the comparison of this work with other historical sources and its role in scientific research. The article sheds light on the reliability of the Travelogue and its role in the study of historical facts.

Keywords: Travelogue, traveler, Silk Road, Islam, travel.

«ПУТЕШЕСТВИЕ» ИБН БАТТУТЫ КАК ВАЖНЫЙ ИСТОЧНИК.

Аннотация. В статье «Путешествия Ибн Баттуты как важный источник» анализируется историческое и культурное значение творчества известного арабского путешественника Ибн Баттуты. Автор утверждает, что «Путешествия», созданные в результате путешествий Ибн Баттуты в XIV веке, содержат ценную информацию о торговле, культуре, политике и повседневной жизни между Востоком и Западом. В статье также рассматривается сравнение данного произведения с другими историческими источниками и его роль в научных исследованиях. В статье рассматривается достоверность «Травелога» и его место в изучении исторических фактов.

Ключевые слова: путевые заметки, путешественник, Шелковый путь, Ислам, путешествие.

Ibn Battuta (1304–1369) – mashhur arab sayyohi, geograf va yozuvchi bo‘lib, u o‘zining dunyo bo‘ylab qilgan uzoq safarlari bilan mashhurdir. Uning "Sayohatnoma" (arabcha: *النظر تحفة* – "Tuhfat an-nuzzor fi g‘aroib al-amsor va ajaib as-safar") asari Sharq va G‘arb olimlari tomonidan qimmatli tarixiy va geografik manba sifatida e‘tirof etiladi.

Bu asar XIV asr dunyosining madaniy, iqtisodiy va siyosiy hayotini o‘rganish uchun bebaho manbalardan biridir.

Ibn Battuta 1325-yilda o‘zining ilk safarini Makkaga haj ziyorati uchun boshlagan. Biroq bu safar faqatgina haj bilan chegaralanib qolmay, u qariyb 30 yil davomida dunyoning turli mamlakatlariga sayohat qilgan. Shimoliy Afrika, Yaqin Sharq, Markaziy Osiyo, Hindiston, Xitoy va Malayziya kabi hududlarni kezib chiqqan.

"Sayohatnoma"da u safarlari davomida duch kelgan shaharlar, odatlar, hukmdorlar va xalq hayoti haqida batafsil tasvir bergan. Ayniqsa, o‘sha davrning siyosiy holati, iqtisodiy munosabatlari, savdo yo‘llari va madaniy aloqalari haqida qimmatli ma’lumotlar keltirilgan. Ibn Battutaning yozishicha, u Movarounnahr, jumladan, Buxoro va Samarqand shaharlariga ham tashrif buyurgan.

Asarning ahamiyati

"Sayohatnoma" o‘z davrida ham, hozirgi kunda ham geografiya, tarix, etnografiya va madaniyatshunoslik sohalari uchun muhim manba hisoblanadi. Asar quyidagi jihatlari bilan qimmatlidir: Tarixiy manba sifatida – XIV asrdagi turli mamlakatlarning siyosiy va ijtimoiy hayoti haqida ma’lumot beradi. Geografik ahamiyati – O‘sha davrdagi savdo yo‘llari, shaharlari va tabiiy muhit haqida aniq tasvirlar keltirilgan. Madaniy xususiyatlari – Turli xalqlarning urf-odatlar, diniy e‘tiqodlari va kundalik turmush tarzini tasvirlaydi. Ibn Battutaning "Sayohatnoma" asari o‘zining mazmuni jihatidan juda keng qamrovli bo‘lib, XIV asr dunyosining ijtimoiy, siyosiy va madaniy hayotini tasvirlab beradi. Quyida asarda keltirilgan asosiy mavzularni aniqroq ko‘rib chiqamiz:

Ibn Battuta o‘z safarlari davomida ko‘plab mamlakatlarga tashrif buyurgan va ularning holati haqida batafsil ma’lumot bergan. Jumladan, quyidagi hududlar tasvirlangan:

Shimoliy Afrika – Tunis, Marokash, Misr

Yaqin Sharq – Suriya, Iroq, Arabiston yarim oroli

Markaziy Osiyo – Xuroson, Buxoro, Samarqand

Hindiston – Dehli sultoni Muhammad Tug‘luq saroyi

Janubi-Sharqiy Osiyo – Malayziya, Indoneziya

Xitoy – Yuan sulolasi davridagi shaharlar

G‘arbiy Afrika – Mali imperiyasi, Timbuktu

U har bir joyning tabiati, iqlimi, aholisi va infratuzilmasi haqida qimmatli ma'lumotlar bergan.

Siyosiy va davlat boshqaruvi haqida ham fiklar bayon etilgan. Ibn Battuta o'zi tashrif buyurgan davlatlarning siyosiy tuzilishini tasvirlab, ularning hukmdorlari, sud tizimi va boshqaruv shakli haqida yozgan. Masalan: Misr va Suriyada Mamluklar davlati boshqaruvi, Dehli sultonligida Muhammad Tug'luqning zolimona siyosati, Xitoyda Yuan sulolasining markazlashgan boshqaruvi, Mali imperiyasida Mansa Musaning adolatli hukmronligi Bu tasvirlar XIV asrning siyosiy manzarasini o'rganish uchun muhim tarixiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Savdo yo'llari va iqtisodiyot

Asarda o'sha davrning iqtisodiy hayoti, savdo-sotiq va bozorlar haqida batafsil ma'lumot berilgan: Ipak yo'li va uning Samarqand, Buxoro kabi markazlari, Hind okeani savdo tizimi va dengiz savdogarlari, Mali imperiyasidagi oltin savdosi va Timbuktu bozorlari, Dehli sultonligida soliq tizimi va pul muomalasi. Bu ma'lumotlar XIV asrda xalqaro savdo qanday ishlaganini tushunishga yordam beradi.

Ibn Battuta safarlari davomida turli xalqlarning hayoti, urf-odatlar va kundalik turmush tarzini kuzatgan: Marokash va Andalusiya'dagi islomiy an'analar, Hindistonda kastalar tizimi va hindular diniy marosimlari, Xitoyda buddaviylik va Konfutsiy ta'limotining ta'siri, Mali imperiyasida islom dinining tarqalishi va mahalliy odatlar. Bu kuzatishlar XIV asr jamiyatlari haqida aniq tasavvur hosil qilishga yordam beradi.

Din va diniy hayot

Ibn Battuta o'zi sayohat qilgan hududlardagi diniy hayotni kuzatgan va yozib qoldirgan: Makkaga haj safari va islom dunyosidagi ziyoratgohlar, turli mintaqalardagi islom ulamolari va tasavvuf tariqatlari, Hindistonda musulmonlar va hindular o'rtasidagi diniy munosabatlar, Afrikada islom dinining tarqalishi va mahalliy an'analar bilan uyg'unlashuvi. U islom dunyosidagi madaniy farqlarni ham tasvirlab, ulamolar va hukmdorlar bilan uchrashuvlarini yozib qoldirgan.

Sayohatning qiyinchiliklari va xavf-xatarlari. Asarda sayohatlar davomida duch kelgan muammolar ham batafsil bayon qilingan: Cho'llardan o'tish va suv tanqisligi, qaroqchilar va bosqinchilar hujumi, dengiz safarlarida bo'ron va kemalar halokati.

Xulosa.

Ibn Battutaning "Sayohatnoma" asari nafaqat o'z davri, balki bugungi kunda ham katta ahamiyatga ega bo'lgan ilmiy manbadir. U Sharq va G'arb olimlari tomonidan o'rganilgan va tarjima qilingan. Asar orqali biz o'rta asrlardagi dunyo xaritasi, xalqlarning madaniyati va ijtimoiy hayoti haqida qimmatli bilimlarga ega bo'lamiz.

Ibn Battutaning "Sayohatnoma" asari faqatgina geografik tavsif emas, balki o'sha davrning siyosiy, iqtisodiy, madaniy va diniy hayotini o'z ichiga olgan noyob manbadir.

Asar tufayli biz XIV asr dunyosining turli mintaqalaridagi hayot tarzini, savdo yo'llari va davlat tuzilmalarini o'rganishimiz mumkin.

REFERENCES

1. Ibn Battuta. Tuhfat an-nuzzor fi g'aroib al-amsor va ajaib as-safar – ("Sayohatnoma") 2011 yil
2. Dunn, Ross E. The Adventures of Ibn Battuta: A Muslim Traveler of the 14th Century. University of California Press, 1986.
3. Yuldosheva, F. (2024). MIRZO ULUG'BEK KUTUBXONASI VA BUGUNGI TAQDIRI. *Modern Science and Research*, 3(12), 741–749. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/-research/article/view/58564>
4. Yuldosheva F. (2024). BOLA TUG'ILISHI BILAN BOG'LIQ MAROSIMLAR O'ZBEK XALQI HAYOTINING AJRALMAS QISMI SIFATIDA. *Modern Science and Research*, 3(11), 788–791. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48058>
5. Yuldosheva F. Y. qizi. (2023). LEV NIKOLAYEVICH GUMILYOVNING "QADIMGI TURKLAR" ASARIDA KO'KTURKLAR YODGORLIKLARI XUSUSIDA. *GOLDEN BRAIN*, 1(16), 338–342. Retrieved from <https://researchedu.org/index.php//article/view/3908>
6. Yuldosheva F. (2025). MAHMUD XO'JA BEHBUDIY – MILLATNING O'Z TAQDIRINI ANGLASHIDA YORQIN YULDUZ VA MILLIY UYG'ONISH DAVRINING RAMZI. *Modern Science and Research*, 4(1), 420–427. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/60832>
7. Yuldosheva, F. & Abdiamidova, F. . (2025). BEHBUDIYNI KIM O'LDIRGAN?. *Modern Science and Research*, 4(1), 359–366. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/63681>
8. Ярашова, М. (2024). ЖАҲОН ЭТНОЛОГИЯСИ ФАНИ ВА УНИ ЎҚИТИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ МЕТОДОЛОГИЯСИ. *Modern Science and Research*, 3(10), 362–368. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/44901>
9. Ярашова, М. (2024). БУХОРО ВОҲАСИДА МАТО ВА МАТО ТАЙЁРЛАШ УСУЛЛАРИ. *Modern Science and Research*, 3(11), 782–787. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/48057>
10. Yarashova Mohlaroyim Shuhratovna. (2024). Muyiddin Ibn Arabiyning Tasavvuf Ta'limotida Tahsil Olgan Ayol Ustozlari Va Ta'lim Bergan Ayol Shogirdlari. *Miasto*

Przyszłości, 52,

622–625.

Retrieved

from

<https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/4679>

11. Yarashova, M. (2024). ILK O'RTA ASR MANBALARIDA KIYIM-KECHAKLAR VA ULAR BILAN BOG'LIQ ATAMALAR TAVSIFI. *Modern Science and Research*, 3(12), 621–632. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/58456>
12. Ярашова, М. (2025). ПАРАНЖИ ВА УНИНГ ЎРГАНИЛИШ ТАРИХИ. *Modern Science and Research*, 4(1), 160–168. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/60323>
13. Yarashova, M., Sa'dullayev, U., & Yo'ldosheva, F. (2025). BUXORO VOHASI AYOLLARINING AN'ANAVIY BOSH KIYIMLARI- DO'PPI VA RO'MOL. *Modern Science and Research*, 4(1), 600–607. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/64116>
14. Yarashova M. & Sultonova, M. (2025). BUXORO VOHASI DAFN MAROSIMI KIYIMLARI VA ULAR BILAN BOG'LIQ IRIM-SIRIMLAR. *Modern Science and Research*, 4(1), 352–358. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/63674>
15. Toshpo'latova, S. (2025). FOROBIYNING DIDAKTIK QARASHLARI ASOSIDA O'QUVCHILARNI TARIX FANIGA QIZIQTIRISH METODIKASI. *Modern Science and Research*, 4(1), 177-186.
16. Toshpo'latova, S., Gadayeva, M., & Sadullayev, U. (2024). SHARQ ALLOMALARINING DIDAKTIK QARASHLARI. *Modern Science and Research*, 3(12), 985-993.
17. Gadayeva, M., Toshpolatova, S., & Sadullayev, U. (2024). TARIX FANLARINI OQITISHDA MUZEYLARNING ORNI. *Modern Science and Research*, 3(12), 994-1003.
18. Sadullayev, U., Gadayeva, M., & Toshpo'latova, S. (2024). MAHALLA–QADRIYATLAR BESHIGI. *Modern Science and Research*, 3(12), 1228-1238.
19. Toshpo'latova Shaxnoza Shuhratovna. (2024). ILK UYG'ONISH DAVRI NAMOYONDALARNING DIDAKTIK QARASHLARI ASOSIDA O'QUVCHILARNI TARIX FANIGA QIZIQTIRIS METODIKASI. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14520996>
20. Toshpo'latova, S. (2024). TARIX FANINI O'QITISHDA SAMARALI METODLAR. *Modern Science and Research*, 3(11), 774-782.
21. Тошполатова, Ш. (2024). THE PRESENT IRANIANS. *Журнал универсальных научных исследований*, 2(5), 453-462.
22. Toshpo'latova, S. (2024). BUXORODAGI SAROYLAR. *Modern Science and Research*, 3(5), 522-529.

23. Toshpo'latova, S. (2024). O'RTA ASRLARDA OILA PEDAGOGIKASIGA OID FIKRLAR. *Modern Science and Research*, 3(12), 353-361.
24. Toshpo'latova, S., & Xudoyqulov, S. (2024). History And Ethnology Of Olot District. *Modern Science And Research*, 3(5), 148-151.
25. Toshpo'latova, S., & Jo'rayeva, M. (2024). HISTORY AND ARCHITECTURAL MONUMENTS OF JONDOR DISTRICT. *Modern Science and Research*, 3(2), 447-450.
26. Qizi, R. S. S., Shukhratovna, T. S., & Karamatovna, M. A. (2024). Implementation of Education and Protection of Children's Rights in the age of Technology. *SPAST Reports*, 1(7).
27. Shuhratovna, T. S. (2024). Linguistic Anthropology. *European Journal Of Innovation In Nonformal Education*, 4(3), 432-437.
28. Toshpo'latova, S. S., & Naimov, I. N. (2023). MS ANDREYEV-O'RTA OSIYO XALQLARI ETNOGRAFIYASINING YIRIK OLIMI. *Innovations in Technology and Science Education*, 2(8), 1214-1222.
29. Toshpo'latova, S., & Tursuntoshova, S. (2024). Khoja Abdulkholiq Gijduvani. *Modern Science and Research*, 3(2), 87-93.
30. Toshpo'latova, S. (2024). Ethnolinguistics Of Ethnologies Of Bukhara. *Modern Science and Research*, 3(2), 1004-1011.
31. Toshpo'latova, S. (2024). Ethnolinguistics. *Modern Science and Research*, 3(2), 500-507.
32. Toshpo'latova, S. (2024). Religious Anthropology. *Modern Science and Research*, 3(1), 504-510.
33. Shakhnoza Shuhratovna, T. (2023). MS Andreyev'S Way Of Life. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769)*, 1(10), 655-659.
34. Shuhratovna, T. S. (2023). Ethnological Analysis Of National Costumes And Rituals Of Tajiks In The Works Of MS Andreyev. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(12), 42-47.
35. Toshpo'latova, S. (2023). MS Andreyev-Scientific Career. *Modern Science and Research*, 2(12), 801-807.
36. Shuhratovna, T. S. (2023). Etymology Of Tajik Marriage Ceremony. *International Journal Of History And Political Sciences*, 3(11), 17-23.
37. Toshpo'latova, S., & Ashurova, G. (2023). THE HISTORY AND DESCRIPTION OF THE WORK OF MS ANDREYEV-" ARK BUKHARI". *Modern Science and Research*, 2(9), 404-409.

38. Toshpo'latova, S. (2023). ETHNOLOGICAL ANALYSIS OF CALENDRICAL CALCULATION AND LENGTH MEASUREMENTS OF KHUF VALLEY TAJIKS IN THE RESEARCHES OF MS ANDREYEV. *Modern Science and Research*, 2(10), 291-299.
39. Toshpo'latova, S. (2023). A STUDY OF THE WEDDING CEREMONY OF THE TAJIKS OF AFGHANISTAN. *Modern Science and Research*, 2(9), 84-89.
40. Naimov, I., & Toshpo'latova, S. (2023). Marriage Ceremony Of Tajiks In The Work Of Mikhail Stepanovich Andreyev "Tadjiki Dolini Khuf". *International Journal of Intellectual Cultural Heritage*, 3(1), 12-16.
41. Toshpo'latova, S. S. (2023). Tojiklar Milliy Kiyim-Kechaklari Va "Beshmorak" Marosimining Etnologik Tahlili. *Scholar*, 1(28), 395-401.
42. Xayrullayev, U. (2024). THE IDEA THAT MADE THE OTTOMAN STATE GREAT (RED APPLE II). *Modern Science and Research*, 3(2), 1071-1073
43. Xayrullayev, U. (2024). BRIEFLY ABOUT THE" RED APPLE" MYTHOLOGY OF THE TURKS. *Modern Science and Research*, 3(1), 568-572.
44. Umidjon, X. (2024). Literacy and Information Exchange in the Ancient East and West. *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, 4(3), 179-183.
45. Xayrullayev, U. (2024). THE POSITION OF CENTRAL ASIAN GOVERNORSHIPS DURING THE PERIOD OF THE TURKISH KHANATE AND THE ARAB INVASION.
46. Xayrullayev, U. (2024). EFTALLAR DAVLATI VA TURK XOQONLIGIDA HUKMDORLIK LEGITIMATSIYASI. *Modern Science and Research*, 3(12), 843-851.
47. Xayrullayev, U. (2024). TURK XOQONLIGI VA ARABLAR BOSQINI DAVRIDA O'RTA OSIYO HOKIMLIKLARINING MAVQEYI. *Modern Science and Research*, 3(12), 339-343.
48. Xayrullayev, U., Sayfutdinov, F., & Rahmonova, S. (2025). SHAYBONIYLAR DAVLATI VA USMONLI TURKLAR DAVLATI O'RTASIDAGI DASTLABKI ALOQALAR TAVSIFI. *Modern Science and Research*, 4(1), 147-154.
49. Xayrullayev, U. (2025). BUXORO VILOYATINING IQTISODIY HOLATI (1990-1991 YILLAR). *Modern Science and Research*, 4(1), 1018-1024.
50. Umidjon, X. (2023). 1918-1939-yillarda Polshaning ichki siyosatidagi o'zgarishlar. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 42(42).
51. Xayrullayev, U. F. (2023). 1918-1939 YILLARDA POLSHANING ICHKI SIYOSATIDAGI O'ZGARISHLAR. *SCHOLAR*, 1(28), 337-340.
52. Muxamedovna, G. M. (2024). PARANJI TARIXI, YOXUD O'RTA ASR AYOLLARINING KIYIMI HAQIDA.

53. Muxamedovna, G. M. (2024). TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINING O'RNI. *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 4(5), 97-102.
54. Mukhamedovna, G. M. (2024). The Sad Fate Of The Women Of Turkistan: About The "Hujum" Movement And Its Impacts On Agriculture. *SPAST Reports*, 1(7).
55. Muxamedovna, G. M. (2023). MAKTABLARDA TARIX FANINI O'QITISH AHAMIYATI. *Научный Фокус*, 1(5), 178-180.
56. Muxamedovna, G. M. (2023). TARIX FANINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI. *Научный Фокус*, 1(5), 175-177.
57. Gadayeva, M., & Ismoilova, Z. (2024). The Importance Of Studying The Science Of Youth Psychology In Improving People'S Lives. *Modern Science and Research*, 3(2), 676-683.
58. Gadayeva, M., & Hamroqulova, N. (2024). The Basis Of The Use Of Development-Pedagogical Skills In Pedagogical Activity. *Modern Science and Research*, 3(2), 684-689.
59. Gadayeva, M. (2024). ABOUT THE HISTORY OF THE VEIL OR MEDIEVAL WOMEN'S DRESS. *Modern Science and Research*, 3(2), 1097-1103.
60. Gadayeva, M. (2023). THE UNIQUE SIGNIFICANCE OF MASTERING SOCIAL SCIENCES DURING THE DEVELOPMENT OF THE NEW UZBEKISTAN. *Modern Science and Research*, 2(10), 459-464.
61. Universiteti, G. M. M. O. X. (2023). Uchinchi Renesans Davrida Ajdodlarimiz Merosini Organish Orqali Integratsion Ta'limni Yanada Takomillashtirish Tamoyillari: Часть 1 Том 1 Июль 2023 Год. *Лучшие интеллектуальные исследования*, 1(1), 11-16.